

De wiskunstenars of 't gevluchte juffertje – Pieter Langendijk

---

Kluchtspel

Personages

Filipijn, knecht van Edelhart
Griet, dienstmeid van de waard
Edelhart, een Amsterdamse heer, minnaar van Isabel
Isabel, een Utrechtse juffrouw
Katrijn, dienstmeid van Isabel
Een waard
Fop, vervoerder
Tijs, vervoerder
Anzelmus, oom en voogd van Isabel
Dokter Raasbollius, neef van Anzelmus en rivaal van Edelhart
Dokter Urinaal

Het toneel stelt een kamer voor in een herberg in Loenen. Het is laat in de avond.

De eerste scène

Filipijn

Hé, hallo, hé! Trein, Griet, Neel, Klaar, hallo! Schorem.
Hé, hallo! Horen jullie me niet? Waar is al dat gepeupel gebleven?
Piet, Joost, Hein, Klaas, Hallo! Er is niemand! Wat is er aan de hand?
De duivel heeft met al zijn volk het hazenpad gekozen.
Ik zal nog eens roepen. Hé, hallo, hé!

De tweede scène

Griet, Filipijn

Griet

Zeg kerel, wat loop je te schreeuwen?
Je jaagt een fatsoenlijk mens de stuipen op het lijf.

Filipijn

Een fatsoenlijk mens?

Griet

Ja natuurlijk, een fatsoenlijk mens zoals ik.

Filipijn

Daar geloof ik niets van:

Alsof zo'n mooie meid in een herberg fatsoenlijk zou zijn!

Griet

Zeg melkmuil, hou jij je een beetje in.

Lieve kinderen, wat ben jij een beest! Ook al kun je op twee benen lopen.

Gedraag je. Ik ben zonder meer veel te goed voor jou.

Filipijn

Heb jij wel eens twee beesten voor één ploeg gespannen gezien?

Griet

Hoezo?

Filipijn

Ik ben verliefd op je. En als wij trouwen

Zul je het, al ben je nog zo scheel, met veel plezier zien.

Griet

Dat is me ook wat moois. Zeker, ik ben er meteen klaar mee.

Een boodschappenjongen, een diender, een arme nietsnut

Heeft het over trouwen. Tjonge! Je zou ervan uit je vel springen.

Wie wordt er nou verliefd op zo'n Hans Worst die er zo gekleurd op staat?

Filipijn

Geen mens. Dat weet ik ook wel. Daarom vraag ik het aan jou

In de hoop dat je medelijden zou hebben.

Griet

Ik wil uit medelijden die liefde van jou wel verjagen

Met behulp van onze knecht en zijn knuppel.

Filipijn

Bedankt voor je hulp, meisje. Je bent mij te bijdehand.

Op elke opmerking heb jij wel weer een antwoord.

Griet

Ik heb geen tijd om naar je gezwets te luisteren.

Wat kan ik voor je doen?

Filipijn

Doe voor mij eerst eens

Een glaasje brandewijn in:

Geen jenever, maar echte cognac.

De derde scène

Filipijn

Potverdrie! Dat was nog eens een rit! Mijn billen zijn er kapot van.
Ik rijd vanavond niet meer naar Amsterdam. Dat zal niet lukken:
Ik zal de poort niet meer binnenkomen. Ik blijf mooi hier in Loenen.
Ik zou willen dat mijn baas hier was.

De vierde scène

Edelhart, Filipijn

Filipijn

Daar heb je hem, potverdorie!
Dat is een verrassing.

Edelhart

Wie had gedacht u hier te vinden!
Mijn Filipijn, heb je iets kunnen regelen?
Vertel me, heeft mijn geliefde de brief al ontvangen?
Hoe gaat het met mijn liefste? Ik smeed je dat je het mij vertelt.

Filipijn

Heel slecht. Er is voor u meer vrees dan hoop.

Edelhart

Wat bedoel je?

Filipijn

Beloof me eerst dat u zichzelf niet op zult knopen
Of verzuipen uit liefde:
Dan zal ik het hele verhaal vertellen zoals u het wilt.

Edelhart

Hoe bedoel je: zoals ik het wil?

Filipijn

Ik verspreek me, ik bedoelde: zoals het is gebeurd.
Precies zoals het is gebeurd.

Edelhart

Spreek op. Leg uit.

Filipijn

Nadat u mij gisteren de opdracht had gegeven
Ben ik snel te paard uit Amsterdam vertrokken;
Ik heb het op de Botermarkt van Jean Pikeur gehoord
Voor twee dukaten. Potverdrie! Wat heeft dat beest gesprongen!

Het is een schimmel.

Edelhart

Wat kan mij dat schelen? Ga verder.

Filipijn

Ik was binnen drie uur bij de poort van Utrecht.
Het leek wel of het paard ook van uw liefde wist,
Want het arme beest rustte niet om te drinken of te eten.

Edelhart

Hou op over dat beest en zeg me hoe het verder ging.

Filipijn

Toevallig ontmoette ik op straat de grootmoeder van mijn nichtje.
Dat is een groentevrouw en door haar leeftijd zeer wijs.
Ze bleef maar vragen hoe het ging met al mijn vrienden hier...

Edelhart

Je blijft maar praten over de groentevrouw, je vrienden en het paard.
Sla die maar over, want ik geef er geen cent voor.

Filipijn

Ik vroeg aan die groentevrouw waar de heer Anzelmus woonde,
Hetgeen die goeie stakker mij graag vertelde.
Zij kende hem wel, want zijn huis staat in haar buurt.
En nog belangrijker: haar eigen dochter poetst
En schrobt toevallig zijn huis, bijna alle zaterdagen.
Die dochter zei mij iets waar u niet blij mee zal zijn.

Edelhart

Wat dan?

Filipijn

Dat de heer Anzelmus had gehoord
Dat u, die hij niet kent, zijn nichtje heeft verleid
Toen zij onlangs in Amsterdam bij een van haar vrienden
Was geweest. Maar hij wil haar met alle geweld koppelen
Aan een neef, een enorme idioot, die zij
Alleen nog maar heeft gesproken met grote tegenzin,
Die steeds zotter wordt door al dat studeren.
Kortom: gek genoeg om als een idioot te promoveren.
En nu hoort die heer dat er een medeminnaar is.
Bedenk hoe angstig dat voor Isabelle is,
Want zij wordt gedwongen om met een gek te trouwen.

Edelhart

Geen nood, Filipijn, zij is niet zo'n bange vrouw
Die zich gemakkelijk laat dwingen door haar voogd.
Bovendien is haar zuivere hart te zeer aan mij verpand.

Ik ben er gerust op dat zij haar belofte niet zal verbreken:
Mijn liefde is voor haar en haar liefde voor mij is overduidelijk.

Filipijn

Ik snap wat je zeggen wil. U kent elkaar. Maar...

Edelhart

Wat voor een maar?

Filipijn

Helaas?

Edelhart

U zucht.

Filipijn

Och! Och!

Edelhart

Legt uit

Wat er aan de hand is.

Filipijn

Och! Ik durf het nauwelijks te zeggen.

Edelhart

Spreek! Of ik sla u met mijn zweep!

Filipijn

Ach! Als je het dan echt weten moet.

Helaas! Uw Isabel, die schoonheid, is niet meer...

Edelhart

Is het echt waar wat u zegt? Ach! Is dat lieve wezen,

Dat mooie gezicht waar ik zo van genoot,

Die zon, die heldere zon met al haar glans verdoofd?

O, wrede dood! Die mij van alle troost berooft,

Neem met dit bericht dan ook maar mijn levenslicht!

O, droefheid! Ik wil met mijn Isabelle sterven!

Is ze echt niet meer, Filipijn?

Filipijn

Ze is niet meer in haar huis.

Maar ik weet niets over haar dood.

Edelhart

O, schurk!

Filipijn

Je vergist je.

Het is jouw eigen schuld, want jij onderbreekt mij zo plotseling
En wil jezelf vermoorden nog voor je het eind van het verhaal hebt gehoord.
Als je me nou gewoon op mijn manier het verhaal liet vertellen
Dan hadden we die vertragende verwarring niet.

Edelhart

Filipijn, je hebt een rare manier van vertellen.
Als je zo doorgaat, zul je nog een uur staan kletsen
Voor ik begrijp hoe het er met mijn zaak voor staat.
Vertel nu alles in het kort en maak mij niet meer kwaad.

Filipijn

Ik vertel je, mijn heer, dat jouw geliefde opgesloten was
En die gevangenschap heeft haar blijkbaar verdriet gedaan:
Ze is ontsnapt en is gevluht.
Haar oom heeft haar overal laten zoeken door de stad
En alarm geslagen bij haar vrienden en familie
Die overal met man en macht bij iedereen navraag doen.
Anzelmus en die neef zijn waarschijnlijk al in Amsterdam.

Edelhart

Als ik haar daar bij me had, wenste ik dat hij bij me kwam:
Die voogd zou mij uit moeten leggen waarom hij haar zo dwingt.
Ik zou haar eer beschermen of al strijdend sterven.
Ik weet niet goed wat ik nu moet doen...
Zal ik naar Amsterdam gaan of naar Utrecht?
Ik heb besloten haar overal te zoeken.
Als ik haar vind, zal ik die voogd eens flink te grazen nemen.

Filipijn

U heeft haar allang voor zich gewonnen. Houd u maar stil.
Dat duifje zal vanzelf wel vliegen naar jouw til.

Edelhart

Ik ga weer naar Amsterdam.

Filipijn

Hoe bent u hier eigenlijk gekomen?

Edelhart

Ik ben ter ontspanning een stukje gaan rijden in mijn rijtuig.
En zo reed ik door tot hier in Loenen, zoals u ziet.

Filipijn

Maar heer, het is avond en al laat. Nou ja! Wist je niet
Dat, als je zo ver zou rijden, je vannacht hier zou moeten blijven?

Edelhart

Ach, weten verliefden wel wat ze doen, Filipijn?
Daar is de waard.

De vijfde scène

Waard, Filipijn, Edelhart

Waard

Wie heeft daar dat drankje
Zo snel geregeld bij de meid?

Filipijn

Ik! Aangenaam.

Edelhart

Is het mogelijk om hier vannacht te slapen?

Waard

Dat weet ik niet.

Filipijn

Die is behoorlijk arrogant!
Maarja, hij woont dan ook aan de zelfkant van het bisdom Utrecht.

Waard

Nee, mannetje, nee. Je bent blijkbaar niet de slimste.
Ik heb weldegelijk een bed waar uw heer gebruik van kan maken,
Maar ik weet niet of hij vannacht zal kunnen slapen.

Filipijn

Daar hoeft je niet bang voor te zijn, zolang het bed niet met stenen is gevuld
En de muggen ons niet steken.

Waard

Goed, dan zult
U tevreden zijn. Voor uw heer heb ik een bed met veren.
En jij kunt wel op die kist slapen in je kleren.

Filipijn

Dat ligt veel te hard, makker. Kun je niet een paar kussens op de grond leggen?

Waard

Dat gaat niet, vriend: al mijn bedden zijn bezet.
Ik moet zelf al met mijn vrouw met een paar kussens op de grond liggen.

Filipijn

Dat kan gebeuren. Dan heb ik niets te klagen.

Edelhart

Wie zijn al die mensen die hier vannacht logeren?

Waard

De heer Anzelmus en een andere heer die heel veel weet
Van allerlei uitvindingen en verheven wetenschappen
En die meer praat dat zes of zeven advocaten bij elkaar.

Edelhart

Ai! Zeg, wat is die Anzelmus voor een man?

Waard

Een heer uit Utrecht die ik zo'n
Vijfentwintig jaar geleden goed gekend heb.
En als ik het goed begrepen heb, zal die ander met zijn nichtje trouwen,
Een mooie juffrouw, met een blanke en zachte huid.

Edelhart

Hoe heet zij?

Waard

Haar naam? Even denken. Zij heet Isabel.

Filipijn

Het is vast en zeker de voogd van jouw geliefde.

Edelhart

Anzelmus kent mij niet. Voor hem hoef ik niet bang te zijn.
Zijn er verder geen gasten?

Waard

O ja, een dokter,
Hans Urinalibus, die in korte tijd mijn linkeroor
Heeft doofgekletst en die met de jongste van de twee voornoemde heren,
Die ook een dokter lijkt, ruziet over het constante draaien
Van vaste lichamen, zowel vrouwelijke als mannelijke lichamen, geloof ik.
Hij is die dokter die graag zilver wilde maken
Van stenen, maar die iets fout heeft gedaan,
Want al zijn stenen zijn de schoorsteen uitgevlogen,
Behalve één: die heeft hem blijkbaar iets te hard op zijn hersenpan geraakt.

Filipijn

Lekkere gastheer ben jij: je drijft de spot met je gasten.
Dat staat je slecht, broeder. Doe eens wat vriendelijker.

Edelhart

Wat heb je te eten?

Waard

Ik kan een salade voor je maken.
En ik heb ook een verse, heerlijke ham.
En wijn, meneer, u vindt geen betere.

Edelhart

Prima, dek dan maar snel de tafel voor ons.
Maar morgenochtend wil ik met de dageraad vertrekken.
Daarom moet ik direct na het eten naar bed.

Waard

Ik zal ervoor zorgen dat het eten snel wordt opgediend.

De zesde scène

Edelhart, Filipijn

Edelhart

Wat moeten we nu doen, Filipijn? Hoe moeten we dit aanpakken?

Filipijn

Je hoeft jezelf niet te verbergen voor deze gasten.
Je zegt het zelf al: ze kennen je niet.
Dit geeft je juist de kans om ze te bespieden
En je liefdesrivaal te leren kennen.

De zevende scène

Filipijn, Edelhart, Fop, Tijs

Filipijn

Daar zijn mensen. Het zijn vervoerders! De duivel moge ze halen!

Fop

Hoe gaat het, mijn heer?

Edelhart

Prima, zoals u ziet.

Tijs

Filipijn! Hee maatje!

Filipijn

Kan het nog erger worden?
Straks zorgen deze kerels er nog voor dat we ontdekt worden.

Edelhart

Luister mannen, ik heb een voorstel voor jullie.
Als jullie mijn naam of die van Filipijn
Hier niet noemen, dan zullen jullie daarvan profiteren.

Hier hebben jullie een daalder. En als het jullie lukt om te zwijgen,
Zullen jullie morgen weer een daalder van me krijgen.

Fop

Goed, mijn beste heer. Dankuwel. Tijs, heb je het goed begrepen?

Tijs

Dat is een daalder voor ieder van ons, Fop. Maar dan moet je wel je mond houden.

Filipijn

Komen jullie hier allebei zo laat nog in Loenen met jullie wagen?

Fop

Ja natuurlijk, Filipijn, wat een domme vraag.

Filipijn

Geef die daalder maar weer terug, want je snapt er nog niets van.

Fop

Wat bedoel je?

Filipijn

Je noemt me bij mijn naam. Je zegt hoe ik heet.

Tijs

Nou nou, Filipijn. Dat was een foutje. Hij zal beter opletten.

Filipijn

Die gek zegt het ook! Geef terug, geef terug. Doe niet zo stom.
Jullie zouden zwijgen. Jullie hebben je mond nog niet geopend,
Of jullie hebben mijn naam alweer gezegd. Noem me liever Roel,
Of wat je maar wilt. Je mag je daalder houden,
Maar als je je mond niet houdt, dan zal de duivel het je betaald zetten.
Waarom zijn jullie hier?

Tijs

Ik kom van Utrecht zonder vracht.

Fop

Ik heb twee heren vervoerd die hier allebei vannacht
Willen logeren. Het zijn nette mensen.

Filipijn

Hoe heten ze?

Fop

Dat zou ik je niet kunnen zeggen.
Ze beweren dat ze Gelderse edellieden zijn
En officiers. Maar maakt het geen bal uit
Wie ze zijn, zolang ze me maar goed betalen.

En dat doen ze. Kom Tijs, we moeten haver voor de paarden halen.
De waard zit waarschijnlijk te roken bij de haard.
Die vent zit altijd met een pijp in zijn mond.

De achtste scène

Edelhart, Filipijn, Isabel en Katrijn (beiden in mannenkleren)

Edelhart

Wat vervelend dat die mannen ons nu komen storen.
Ach! Hoe lijkt die ene op mijn geliefde, mijn uitverkorene!
Is het echt waar wat ik zie? Ben jij het, mijn Isabel?

Isabel

Ben jij het, mijn Edelhart? Ach!

Filipijn

Tjonge, dat gaat lekker.

Isabel

Welk gunstig lot, mijn heer, heeft u hier doen belanden?

Edelhart

En hoe zit het met u, mijn lief, die mijn hart heeft ingenomen.

Isabel

Het noodlot, dat heeft mij ontruikt aan de tirannie
Van mijn gehate voogd, die mij door zijn hebzucht
Heeft verkocht aan een dwaas, die mij overal
Woedend en verontwaardigd achterna zal blijven zitten
Als u, die ik verkies als mijn hulp en toeverlaat,
Mij niet redt uit deze benarde situatie.

Edelhart

De liefde, die ik u voor altijd heb beloofd,
Zal u beschermen voor zijn felle haat en woede.
Wees gerust, u weet hoeveel ik van u houd.
U kunt alles eisen van een hart dat u zo teer bemint.
Laten we trouwen.

Isabel

Mijn heer, ik leg mijn lot geheel in uw handen;
Ik zal lief en leed met u delen.

Edelhart

Mijn lief, onze rampspoed en beproeving zijn bijna voorbij.
Wij moeten deze plek onmiddellijk verlaten:
Het is hier niet veilig.

Isabel

Waarom? Waar moeten we bang voor zijn?

Edelhart

Mijn medeminnaar en uw oom zijn in dit huis.

Isabel

Mijn voogd? Is dat echt waar?

Filipijn

Ja juffrouw, we vergissen ons niet.

Edelhart (wijzende op Katrijn)

Wie is die meneer, mijn lief?

Isabel

Laten we hier niet verder praten.
Dat is Katrijn, mijn dienstmeid, die mij trouw is gebleken.

Edelhart

Haast je, Filipijn, en maak snel mijn rijtuig klaar.
Als we hier blijven, lopen we een enorm gevaar.
Haar voogd zou ons hier per ongeluk kunnen betrappen.
Als hij haar zag, kunnen we daar onmogelijk aan ontkomen.

Filipijn

Maar mijn heer, je kunt toch voor morgen de poort niet binnen.

Edelhart

Dat is dan maar zo, Filipijn. Span de wagen, we moeten weg.

Isabel

Ach! Ach! Ik hoor daar mensen. Waar moet ik me verstoppen?

Filipijn

Ga samen op het bed liggen en verstop je onder het deken.

Edelhart

Kom, ik zal u helpen. Goed zo, Filipijn, dat heb je goed bedacht.

Filipijn (terwijl Isabel en Katrijn zich op het bed verschuilen)

Ik wens jullie beiden een goede nachtrust.

De negende scène

Raasbollius, Anzelmus, Edelhart, Filipijn, Isabel en Katrijn (op het bed)

Raasbollius (raazende en tierende tegen dokter Urinaal)

U bent een botterik! Waarom zou u mij tegenspreken!
U bent een ezel die slechts versierd is met dokterskleren!
Deze idioot beeldt zich wonderlijke zaken in!
Maar ik hou mijn mond. Ik weet niet wat ik met zo'n zot aanmoet.

Isabel (tegen Edelhart)

Ja, het is mijn neef. Ik ken zijn stem. We zijn verloren!

Edelhart

Blijf onder de dekens. Ik wil zijn gekkigheid eens horen.

Raasbollius

Die lompe onbenul weet nergens iets van!

Anzelmus

Foei! Foei! Wat een schande! Jullie zijn geleerden.
Hou op met twisten om zoiets onbelangrijks.

Raasbollius

De sterren!
Hij verwacht de zon nog met de maan.
Op deze manier wordt alles een chaos!

Anzelmus

Wees stil, neef. We begrijpen het nu wel: die vent is gek.

Raasbollius

Iedereen die zo redeneert behoort men op te sluiten!
De halfgeleerden doen meer kwaad dan duizend criminelen.

Anzelmus

Maar ik vraag...

Raasbollius

Het is ketterij.

Anzelmus

Ai, hoor toch eens.

Raasbollius

Jij nitwit, weet
Niks van sterrenstelsels of planeten.

Anzelmus

Hij is gek.

Raasbollius

Een lomperik!

Anzelmus

Ja.

Raasbollius

Men zou in alle landen

Mensen die zo redeneren levend moeten verbranden!

Anzelmus

Absoluut.

Edelhart

Mijn heer, ik zie dat u boos bent.

Raasbollius

Meneer, heeft u ook verstand van sterrenkunde?

Edelhart

Een beetje.

Raasbollius

Och, meneer! Dan moet ik me bij u beklagen!

De hele wereld zal het hier nog over hebben!

Ik ben op dit moment in discussie met dokter Urinaal,

Een ketter in de wetenschap. Die gek beweert hier dingen

Die onverdraaglijk zijn! En als je ons niet uit elkaar kunt houden

Mogen alle sterren, de zon en de maan zich klaarmaken

Om voortaan een hele andere koers te gaan lopen.

Edehart

Wat zegt hij dan, meneer? Het moet wel iets heel raars zijn!

Raasbollius

Mijn brave heer, wie kan het u vertellen zonder van angst te beven!

Hij volgt Copernicus, een vent die heeft geschreven

Dat de aarde zeilt en draait in grote kringen in de lucht.

De tiende scene

Urinaal, Filipijn, Edelhart, Anzelmus, Raasbollius, Isabel, Katrijn (op het bed)

Urinaal

Jaja, dat zeg ik! En ik weet zeker

Dat u mijn beweringen niet kunt weerleggen.

En iedereen die hersens heeft zal het met mij eens zijn.

Raasbollius

De zon zou stilstaan?

Urinaal

Ja, en ook al begrijp je het niet,
Ik blijf volhouden dat het zo zit.
Ik heb niet langer zin om met een dwaas te discussiëren.

Edelhart

Behandel elkaar toch met iets meer respect, heren.

(De waard en dienstmeid dekken de tafel, brengen een ham, een schotel sla en nog meer eten met drie of vier flessen wijn, terwijl de anderen verder praten)

Raasbollius

Ik geloof dat u nog nooit een planetarium of een globe heeft gezien.
Weet u wat sinus is, of tanges?

Urinaal

Ja.

Raasbollius

Misschien.
En weet u, vriend, hoe je een rechte driehoek moet berekenen?

Urinaal

U weet net zo weinig van algebra als van hemellichamen!

Anzelmus

Maar heren, doe toch rustig!

Urinaal

Die lompe onbenul praat met mij
En kan nog geen driehoek onderscheiden van een vierkant.

Edelhart

Mijne heren, wilt u mij een eer bewijzen door met mij te eten?

Anzelmus

De eer zou aan ons zijn, maar u moet weten
Dat wij ons avondeten al hebben genuttigd.

Raasbollius (terwijl hij op zijn horloge kijkt)

Eens kijken hoe laat het is? De maansverduistering vindt plaats!
Kom, dokter Urinaal! Kom naar buiten en ik zal u laten zien
Dat u uw ideeën onmogelijk vol kunt houden.
Mijne heren, wilt u het ook zien?
De verduistering zal bijna plaatsvinden:
Vannacht zal zij voor driekwart verduisterd zijn.

Edelhart

Ik heb het al eens gezien.

Raasbollius

U stelt de wetenschap teleur

Als u het niet observeert: nog nooit heeft een sterrenkundige

Verzuimd om een maansverduistering te zien.

Edelhart

Meneer, ik heeft vast gelijk, gaat u maar kijken.

Ik zal daarna wel een oordeel vellen aan de hand van uw discussie.

De elfde scène

Anzelmus, Edehart, Filipijn, Isabel en Katrijn (op het bed)

Anzelmus

Ik merk dat u nogal staat te kijken van dit voorval, meneer.

Zou u misschien willen proberen om mijn neef iets rustiger te maken?

Edelhart

Dat zal ik doen. Ik denk dat ik hem maar gelijk geef,

Want anders zal iedereen vannacht een verschrikkelijk nacht beleven.

Anzelmus

Dan zal de dokter vreselijk boos op u worden.

Filipijn

Ach, of hij boos wordt of niet, daar trekken wij ons niets van aan.

Anzelmus

Ik merk dat u ook wiskunde gestudeerd heeft.

Edelhart

Ik weet een beetje doordat ik lang met iemand opgetrokken heb die ervan weet.

Maar zelf ben ik een rechtsgeleerde.

Anzelmus

Oh, u bent een advocaat?

Dan tref ik u op het juiste moment, meneer. Geef me alsjeblieft advies

Over een probleem waar ik mee zit.

Filipijn

Nu gaat hij biechten bij de duivel. Wie had dat verwacht?

Edelhart

Ik wil u in deze zaak helpen zo goed als ik kan.

Maar vertel me dan wel alles.

Anzelmus

Ik ben een edelman
En woon in Utrecht. Ik kom uit een goede familie.
Ik ben zo edel als de grootsten in aanzien.
Ik heb geen kinderen, maar ik ben voogd van een nicht
Die zich niets aantrekt van haar familie en plicht
En zichzelf heeft durven verbinden aan iemand in Amsterdam
Nog voordat ik wist van de zaak en de zaak kon goedkeuren.
Toen ik dat ontdekte, liet ik haar weten
Dat zij onmiddellijk moest breken met haar minnaar
En meteen met mijn neef moest trouwen.
Maar hier verzette zij zich zo heftig tegen
Dat ik haar opsloot. Maar ze is ontsnapt,
Samen met onze dienstmeid. Ik ben bang
Dat zij al naar haar minnaar in Amsterdam is toegegaan.
Nu vraag ik u, meneer, of ik ergens voor moet vrezzen
Als ik haar minnaar, als ze inderdaad bij hem is,
Aangeef bij de schout als een ontvoerder?

Edelhart

Kunt u bewijzen dat hij uw nicht ontvoerd heeft?
Wat is het voor iemand?

Anzelmus

Met zegt dat hij het met de zeden niet zo nauw neemt.
Maar ik heb hem nooit gezien.

Edelhart

Meneer, daarmee staat u niet sterk.
Het zou zomaar kunnen zijn dat u niet goed bent ingelicht.

Anzelmus

Ze kennen hem in alle Amsterdamse kroegen.
Hij gaat geregeld naar de hoeren.
Hij gokt en is een oproerkraaijer, meneer.
Hij zuipt zich vol en geeft niets om schaamte of eer.

Edelhart

Heeft u daar bewijs voor, heer?

Anzelmus

Waarom? Moet ik iets bewijzen
Als iedereen het zegt?

Filipijn

De complimenten vliegen je om de oren.

Edelhart

Als u getuigen heeft, meneer, van hetgeen u zegt
Zal ik de zaak bij de rechtbank voor u bepleiten.

Maar ik heb één bezwaar die alles onderuit haalt:
U heeft uw nichtje met geweld opgesloten.
Dit zal de rechter zien als ontoelaatbare tirannie.
In Nederland leeft iedereen frank en vrij.
Een voogd mag van zijn huis absoluut geen gevangenis maken.

Anzelmus

Dus mag een juffrouw zich laten ontvoeren als zij wil?

Edelhart

De straf kan pas volgen als de misdaad is begaan.
Uw nicht en haar ontvoerder kunt u alleen oppakken
Met hulp van de gerechtelijke macht
Van de stad waar u het stel heeft betrappt.
Vervolgens wordt onderzocht of het met haar instemming heeft plaatsgevonden.
Als dat zo is, dan wordt de zaak niet zo zwaar opgenomen:
Meestal laat men in zo'n geval de jongelui met elkaar trouwen.
Een voogd kan de geliefden dan niet langer uit elkaar houden.

Anzelmus

Toch is het ook vaak anders gegaan.

Edelhart

Het klopt dat een voogd zulke zaken met goede argumenten kan aanvechten
Als zijn pupil minderjarig is
Of als hij voor de rechtbank kan bewijzen en aantonen
Dat de minaar zich misdragen heeft.
Als u zeker weet dat dit het geval is
En uw nicht bij hem in Amsterdam aantreft
Dan kan ik dit probleem voor u oplossen.

Anzelmus

Meneer, ik dank u voor uw hulpvaardigheid.
Hij is een deugniet.

Edelhart

Dan heeft u gelijk dat u zich verzet.
Maar als het nu eens anders was?

Anzelmus

Ook dan ben ik tegen de relatie.

Edelhart

Ik zal mij er met al mijn kennis en vaardigheid tegen verzetten.
Ik verwacht de zaak te winnen, als een betrouwbare advocaat.

Anzelmus

Ik ben u dankbaar, heer, voor uw betrouwbare advies.
Hier heeft u zes munten.

Edelhart

Maar de zaak is nog niet begonnen.
Betaal me pas als ik hem heb gewonnen.

Anzelmus

Nee, het moet vooraf.

Edelhart

Nou ja, als u dat zo wilt.

Anzelmus

Alsjeblieft, jongeman. Dit is voor u.

Filipijn

Ik zal onvermoeibaar
In Amsterdam in alle hoeken en gaten
De heer Anzelmus helpen zoeken naar zijn nichtje.

Anzelmus

U bent een fatsoenlijke knecht. Ik zal mijn neef meteen
Het advies doorvertellen dat ik net van u gehoord hebt.

De twaalfde scène

Edelhart, Isabel, Katrijn, Filipijn

Edelhart

Hij is al weg, mijn liefje.

Isabel

Ach, wat was hij boos!

Edelhart

Geen nood, mijn schat. Geen nood. Laat hem u maar zoeken.
Ik verzeker u dat het voor hem op een teleurstelling zal uitlopen.
Filipijn, haal snel mijn rijtuig uit de stal.

Isabel

Mijn lief, ik ben bang dat hij het plan zal doorzien.
Bovendien heb ik even tijd nodig om aan te sterken:
Ik voel me flauw en machteloos, vermoeid, bang en geschrokken.
Ik hoop dat de gastheer nog weel een kamer heeft, waar ik
Nog een beetje kan rusten en mezelf kan verstoppen.

Katrijn

Ja, juffrouw, dat zou mooi zijn.

Filipijn

Nou meisje, niet huilen.

Het zal gaan zoals het gaat en jij zult ervan profiteren:
Ik zal je minaar zijn.

Katrijn

Jij niet, malloot!

Filipijn

Ik hoor daar iemand! Spring weer op het bed, dames.

De dertiende scène

Waard, Edelhart, Filipijn, Esabel en Katrijd (op het bed)

Waard

Dat zijn pas idiote geleerden! Echte gekken!
Ze staan daar allebei te turen naar de maan
En brabbelen een taal die geen hond kan verstaan.

Edelhart

Luister, gastheer! Wil je een gouden munt verdienen?

Waard

Ja, waarom niet? Zeg maar wat ik moet doen.

Edelhart

Je hoeft alleen stiekem twee juffrouwen bij je te laten logeren.

Waard

Ik laat hier geen hoeren logeren. Nee, ik zie al wat jij wil.

Edelhart

Het zijn geen hoeren. Het zijn twee juffrouwen die ik ken.
Maar ik moet ze verbergen: er is haar kwaad
Aangedaan... Maar zeg mij of je het wil doen of niet.

Waard

Ik wil het wel, als het maar eerzaam en deugdzaam is.

Edelhart

Dat ik verzeker ik u. Maar u moet niets laten merken
Aan heer Anzelmus.

Waard

Nee, ik zal het niet uit laten lekken.
Daar kun je zeker van zijn, dat beloof ik je op mijn erewoord.
Wanneer kan ik haar verwachten, meneer?

Edelhart

Zometeen, gastheer, als u kan vertrouwen.

Waard

Ja, wees gerust: ik beloof je dat ik mijn woord zal houden.

Edelhart

Hier is uw gouden munt.

Waard

Ik zal helpen waar ik kan.

Edelhart

De weg is vrij, juffrouw. Kom tevoorschijn!

Waard

Hoe komt het dat ze op het bed liggen? Dat is wonderbaarlijk!

Isabel

Ach! Gastheer, maak snel een kamer open
Waar wij ons kunnen verschuilen.

Waard

Nou ja, dat is vreemd: ze zijn verkleed!
Ga die kamer maar in.

Isabel

Maak ook iets te eten klaar.

Waard

Ja, ga maar naar binnen. Ik zal goed voor je zorgen.

De veertiende scène

Waard, Filipijn

Waard

Nu kan er echt niemand meer in mijn huis logeren.

Filipijn

Je had toch niets anders dan de kist, heerschap,
Waar ik op kon slapen?

Waard

Nu zul je je oor,
Als je slapen wil, te rusten moeten leggen op die planken daar.

Filipijn

Tjonge, daar wil ik je graag voor bedanken.

Waard

Ik was van plan om kussens voor je klaar te leggen,
Maar nu kan dat niet meer: al mijn beddengoed is nu in gebruik.

De vijftiende scène

Waard, Fop, Tijs, Filipijn

Fop

Gastheer, wat sta jij daar? Je moet die vechtjassen uit elkaar halen.
Die maanbekijkers zijn enorm aan het ruziën.

Waard

Wie wint?

Fop

Ik weet het niet. Ik bemoei me er niet mee.

Waard

Laat je ze vechten? Wat ben je toch een stom stuk vreten.

De zestiende scène

Fop, Tijs

Fop

Nou, Tijsje, hij is weg. Snij de ham maar eens goed aan.

Tijs

Ik zal het zwaard er snel afsnijden.

Fop

Nou, schiet op. Het hoeft niet zo netjes, kameraad.

Tijs

Haastige spoed, broeder, is zelden goed.
Ik moet ervoor zorgen dat hij er onaangetast uitziet.
Als die vent erachter komt, hebben we wat te vrezen.

Fop

Hou je praatjes maar voor je en haast je, malle gek.

Tijs

Nu blijft er alleen nog maar bot en zwaard over: wij hebben het spek.

Fop

Duivels, ik hoor daar mensen! Waar moeten we het laten?

Tijs

Nou, stop het in je zak.

Fop

Nee nee, wat praat je een onzin.
Het is veel te groot. Ik stop hem zo lang in deze kist.
Wat zal hij vloeken als die vent straks zijn ham mist.

De zeventiende scène

Edelhart, Fop, Tijs

Edelhart

Waar is mijn knecht?

Tijs

Die is naar buiten gegaan om het gevecht
Tussen dokter Urinaal en die ander te beslechten.
Daar komt hij al weer terug, samen met onze waard.
Is de verduistering al door het vechten opgeklaard?

De achttiende scène

Waard, Filipijn, Fop, Tijs, Edelhart

Waard

Er is helemaal niet gevochten. Waarom zeiden jullie dat?

Fop

Ze stonden op het punt elkaar aan te vliegen.

Waard

Het is geen schorem. Het zijn fatsoenlijke mensen.

Filipijn

Kom, laten we eten. Dat gedoe gaat ons niet aan.

De negentiende scène

Urinaal, Raasbollius, Anzelmus, Edelhart, Filipijn, Waard

Urinaal

Hou op over de eclipsen! U heeft er totaal geen verstand van!

Raasbollius

Wel, dokter Ezelskop. Ik zal een betoog schrijven,
Opdat iedereen kan lezen wat een idioot u bent.

Urinaal

Ja, vloek en raas maar. Het kost mij geen moeite om uw standpunt
Te weerleggen. U zult als een dwaas staan te kijken
Als ik een weerwoord zou schrijven. Maar ik heb er niets aan:
Als ik de discussie zou winnen, won ik het slechts van een gek.

Raasbollius

O sterren, zon en maan! Hoe betreuenswaardig is uw lot
Als u voortaan uw omloop zou moeten reguleren
Zoals die man denkt.

Edelhart

Ik bid u, brave heren,
Dat gij uw zaak eens uitgebreid aan mij
Uitlegt.

Urinaal

Dat is precies, meneer, wat ik graag wil.

Edelhart

Nu, ga dan zitten, val elkaar niet in de rede
En laat de dokter eerst zijn betoog houden.

(Edelhart en Filipijn beginnen te eten)

Urinaal

Mijn stelling is als volgt: de zon staat stil.
De wereld zeilt om haar heen en draait om haar as.
Dit doet zij elke 24 uur.
Dat zorgt voor de dag en de nacht.

Raasbollius

Zwijg! Ik kan dit niet langer aanhoren!
Hoe kan de wereld draaien en tegelijkertijd zeilen?
Waar zeilt ze dan heen?

Urinaal

Rondom de zon.

Raasbollius

Goed, bewijs het maar.

Urinaal

Ze zeilt in haar eentje langs de twaalf sterrenbeelden
In een jaar tijd, precies zoals wij astrologen hebben berekend.
Ze begint omtrent maart bij de punt van de boogschutter.
Zo heeft de grote Copernicus het uitgelegd.

Raasbollius

Dan was Copernicus de grootste gek der gekken.
En om aan deze wijze heer te laten zien hoe dom u bent,
Zeg ik dat de aardbol wel vast moet staan,
Omdat ze een lichaam is.

Urinaal

Jij met je grote bek, is de maan dan
Geen lichaam? Die zien we toch ook cirkelen?

Raasbollius

Ja, maar niet zoals de aarde, vriend. Luister, ik zal het u uitleggen.
Zij is een hol lichaam, en daardoor net zo licht als een veer.
Daardoor kan zij makkelijk in een maand een omwenteling maken,
Terwijl de aarde door zijn zwaarte in het middelpunt moet blijven.
Ondertussen draaien de zon en de maan in hun kringen.
Gooi maar eens een steen omhoog. Die valt weer omlaag
Op de aarde, het middelpunt. Nu, malloot, is de vraag:
Zou deze steen niet naar de zon moeten vliegen
Als die het middelpunt was?

Urinaal

Nee, je zult me niet in slaap wiegen.
De lucht duwt zo'n steen weer naar zijn oorsprong, de aarde,
Omdat hij een deel is van zijn lichaam. Ja, hij volgt
De vaste kringen in de lucht die voor de aarde bestemd zijn
En daar zeilt hij in mee.

Raasbollius

Ik heb van mijn levensdagen
Geen grotere idioot gezien! Nu zegt hij zelfs
Dat de cirkelende maan en de wereld samen één vlucht maken.
Vent, dat wat u net vertelt over de rondgang van de wereld,
Dat doet juist de zon. Nu blijft er niets heel van uw betoog.
Geloof u niet wat wij met onze eigen ogen zien?

Urinaal

Het lijkt alsof de zon rondgaat, maar dat is niet het geval.
Let maar eens op: als wij in een trekschuit varen,
Lijkt het alsof het land vaart, terwijl wij stilstaan.
Maar toch is het niet zo, wij varen immers voort.

Raasbollius

Wie heeft er ooit in zijn leven zulke ketterij gehoord?

Urinaal

Dat is geen antwoord: uw weerwoord is niet onderbouwd.

Raasbollius

Nou, om jouw stelling dan in één keer om te stoten,

Schrijf ik hier een wiskundig figuur.

(Raasbollius schrijft met een groot stuk krijt een cirkel op het toneel)

Daar staat een cirkel, en het staat als een paal boven water
Dat alle wetenschappers het middelpunt in het midden zetten.
Bent u het daarmee eens?

Urinaal

Ja.

Raasbollius

Hoe kunt u dan met uw grote bek
Beweren dat de wereld beweegt?

(Hij neemt de schotel met sla van tafel en zet die op de rand van de cirkel)

Het middelpunt is de wereld. En zie daar: daar staat de zon
Op de cirkel. Zo zit het in elkaar.

Filipijn

Och! Och! Straks zijn ze nog van plan om de zon op te eten!

Urinaal (schrijft ook een cirkel en zet de ham in het midden)

Geef mij het krijt. Daar staat mijn zon in het midden van de cirkel.

Filipijn

De duvel hale je met je zonnen.

Urinaal (zet een fles op de rand van de cirkel)

Hou uw mond!

Daar staat mijn wereld.

Raasbollius (zet een fles in het midden van de cirkel)

Daar de mijne.

Filipijn

Wat gebeurt hier!

Urinaal

En waar zet u nu de maan?

Raasbollius

Dan moet ik iets opschuiven.

Ik teken deze cirkel om mijn wereld, het middelpunt.

Filipijn

Ik wist wel dat hij het op de schotel met sla had gemunt!

Raasbollius (zet een klein schoteltje met eten op de cirkel die hij om de fles heeft getekent)

Daar staat de maan.

Urinaal (trekt een cirkel rondom zijn fles en zet er een klein schoteltje met eten op)

En volgens mij moet hij daar staan.

Raasbollius

Zo maakt mijn maan haar baan, om dat punt, in dertig dagen.

Urinaal

Zo gaat mijn wereld rond en neemt de cirkelende maan mee
Op haar tocht langs de dierenriem.

Filipijn

Och, Als alle planeten zo liepen,
Hield ik hier niets te eten of te drinken over!
Vinden jullie het goed als ik deze planeet even aanspreek?

(Filipijn drinkt uit een van de flessen)

Raasbollius

Mijn visie is bedacht die iemand die voor niemand onder deed
In de wetenschap. Hij was een van de wijzen uit Egypte.

Urinaal

Ja, dat was Ptolemeus. Maar ik kies
Voor de held Copernicus, een wonderbaarlijke man!

Filipijn

Ik drink op hun gezondheid, hoewel ik geen van beiden ken.

Raasbollius

Vertel mij eens, wijsneus, hoe u mij denkt te overtuigen?

Urinaal

Nou, Raasbol, de eclips verduistert uw licht op de zaak.

(Filipijn zet ondertussen alles weer op tafel)

Raasbollius

Leg mij uw maansverduistering dan eens uit.

Urinaal

Dan zeilt mijn wereldbol tussen de zon en de maan in.
Mijn maan is een lichaam dat van zichzelf geen licht geeft.
Het is, als de zon er niet op schijnt, helemaal donker.
Als de zon schijnt aan de andere kant van de aarde
En de maan hier opkomt, weet u dat de weerkaatsing

Van het licht verdwijnt waar de zonnestralen
Haar niet raken. Ik zou het wel kunnen tekenen
In deze cirkel, maar ik denk dat u het wel begrijpt.

Raasbollius

Vertel me nu eens hoe het met uw zonsverduistering zit.

Anzelmus

Maar zonder schelden, want u bent geen viswijven.
Foei! Het staat zo lelijk als geleerden zo staan te bekvechten.

Urinaal

Dan neemt mijn maan zijn plaats in voor de zon.
Die staat stil, zoals ik net had beweerd.

Raasbollius

Dat doet mijn maan ook.

Urinaal

En de andere planeten?

Filipijn

Alsjeblieft, blijf daar vanaf. Dan houden wij nog wat te eten over.

Raasbollius

Maar dat bewijst nog niet dat de aarde draait.

Urinaal

Nou, dit argument zal u direct overtuigen:
De zon, die groter is dan de andere hemellichamen
En die zoveel duizend kilometers ver weg van de aarde staat, zou dan
Tien keer sneller dan een pijl uit een boog moeten vliegen,
Ja, zelfs dan een kogel door de lucht, als zij zich bewoog.
En dat is onmogelijk. Daarom moet zij
In het middelpunt blijven.

Raasbollius

Oh nee, zij kan gemakkelijk bewegen:
Haar lichaam is niet vast, zoals dat van de aarde.
Het is zo vrij als vuur. Daarom klopt uw stelling niet.
Want gelooft u echt dat de zon zo verschrikkelijk groot zou wezen
En ook zo ver van de aarde, als in de boeken staat?

Urinaal

Ja, heer Raasbollius, dat is zeker.

Raasbollius

Ik geloof het niet:
De zon is zo groot als wij ze altijd zien
En ze is niet zo ver van de wereld als wij denken.

Urinaal

Bewijs dat eens: ik ben een en al oor.

Raasbollius

Heeft u wel eens gezien dat wij 's avonds het licht
Van meer dan een mijl ver kunnen zien?
En hoe een kaarsvlam groter wordt, terwijl andere zaken
Steeds kleiner worden in de verte tot we ze niet meer zien?

Urinaal

Ja.

Raasbollius

Daarom beweer ik dat de zon veel kleiner is dan de aarde:
Ze is een licht.

Urinaal

Tja, dat is inderdaad opmerkelijk.

Raasbollius

Goed. Omdat zij puur vuur is, zijn haar stralen
In staat om de maan en de aarde te bereiken.
Ook al is ze net zo groot als ze in de verte lijkt.
Dit argument weerlegt uw standpunt:
Omdat ze zo klein is, kan ze gemakkelijk ten dienste van de wereld bewegen.

Urinaal

Oh, nieuwe ketterij! Hoe kronkelen uw wegen
Naar geharrewar en discussies zonder eind!

Raasbollius

Daar ligt uw hele zon in duigen, vriend.

Urinaal

Oh, ketter in de wetenschap, ik zal onderzoeken
Of het licht net als andere dingen kleiner wordt naarmate de afstand groter wordt.

Raasbollius

Hoe kan het dat een lichtbaken zich op zee laat zien
Aan schepen, terwijl zij vele mijlen van de kust zijn?

Urinaal

Daar heeft Copernicus niet over geschreven.
Och! Zo'n ketter zou op aarde niet mogen rondlopen.

Raasbollius

Ga weg met je grote mond. Je haalt al je kennis uit de almanak.

Urinaal

Hou op, kwaadspreker!

(ze gooien elkaar boeken naar het hoofd)

Anzelmus

Och, alstublieft, hou u rustig.

Urinaal

Ik leg het voor aan die meneer. Laat hem een oordeel uitspreken.

Raasbollius

Ja, ezel. Ja, dan zal blijken wie er gelijk heeft.

Edelhart

Mijn heren, dit was waarlijk een gewichtige discussie
En ik weet te weinig van de wetenschap
Om een oordeel over zo'n zaak te vellen.

Filipijn

Ik wel.

Raasbollius

Spreek op dan, als u kennis heeft van de wetenschap.

Filipijn

De een zegt dat de wereld draait. De ander zegt dat ze blijft staan.
Luister: zuip je pens vol wijn, dan zullen de zon, de maan
En de wereld zo draaien dat jullie er duizelig van worden.

Urinaal

Nou ja! U drijft de spot met de wetenschap?

Filipijn

Oh nee, ik maak geen grappen.

Edelhart

Zwijg. Als u uw standpunt netjes opschrijft,
Dan zal het mij lukken om u te helpen.

Urinaal

Dat is goed.

Raasbollius

En het mijne zal ik, als het af is, laten drukken
Met mijn andere stukken. Oh, ik heb er nog duizend:
Het probleem van de kwadratuur van een cirkel heb ik opgelost,
Net als de berekening van de afstand tot de nulmeridiaan.

Urinaal

Wat nog niet bestaat,
Heeft deze opschepper. Man, dat kan helemaal niet.

Raasbollius

Ik weet ook waar de wind vandaan komt.

Urinaal

Dat laatste is misschien zo, maar het eerste weet u niet:
Het getal is oneindig en dat kunnen we dus niet vinden.

Anzelmus

Alstublieft, hou toch op met ruzie maken.
Hef samen het glas.

Urinaal

Dat doe ik altijd graag.
Meneer, ik merk dat u een verstandig man bent,
Maar ook wat opvliegend. Als ik u ergens mee helpen kan,
Ben ik uw dienaar. Alstublieft, blijft u rustig.

Raasbollius

Ik had niet verwacht dat Urinaal zo slim was, maar zijn manier van redeneren
Bevalt mij, hoewel ik het soms wat zwak vind.
Dokter, vergeef mij toch mijn boosheid. Ik ben uw vriend.

Urinaal

Ik zal al mijn ontdekkingen graag met u delen,
Al bent u van plan om drek te onderzoeken
Of wilt u proberen met beemsterklei vermengd met gassen van zout
Stenen te veranderen in goud.

Raasbollius

Dokter, dan zal ik u een sterk staaltje
Laten zien waar iedereen verwonderd van zal staan.
Ik zal u laten zien hoe je steden verdedigt.

Urinaal

Hebt u dan de complete wiskunde bestudeerd?

Raasbollius

Weg met die ezels die pronken met een uithangbord aan hun huis!
Zwijg! Zwijg, wiskundeclubjes. Anders neem ik je te grazen
Met stellingen en bewijzen van
Mijn prins Euclides, de wiskundige!
En als het mij lukt om een oplossing te vinden voor iets wat ik bijna doorheb,
Zult u huizen voort zien bewegen alsof het schepen zijn.
Ik maak machines, die in staat zijn tot een enorm geweld
Waarmee één man duizenden kan verjagen over het veld.
Weg met de brandspuit, het hefdok, lantaarns en de baggermolen!

Ik heb betere dingen uitgevonden, maar ik hou ze nog geheim.
Ik heb ze bedacht tot nut van de stad en het land.
Maar wat stelt een brandspuit voor? Ik heb een blaasbalg die elke brand
Al is hij nog zo groot, onmiddellijk uit zal blazen.
Kortom, ik heb dingen waar iedereen vesteld van zal staan.

Filipijn

Geleerde heer, ik smeeek het u: doe me een plezier
En leer me alstublieft een beetje over de wetenschap!
Al is het alleen maar over die fraaie blaasbalg,
Want als ik die had, hoefde ik nooit meer bang te zijn voor armoe.

Raasbollius

Begrijpt u iets van wetenschap?

Filipijn

Och nee, zelfs niet een klein beetje.
Maar ik weet iets wat u zeker niet weet.

Raasbollius

Wat is dat dan?

Filipijn

Ik weet hoe je de botten net zo gaar kookt als het vlees.

Urinaal

Echt waar? Daar heb ik wel wat aan in mijn keuken!
Leer het mij. Dan toon ik u hoe je
Van hondenstront zilver kunt maken
En hoe je met vuur het zilver uit stenen haalt.

Filipijn

Nee, danku. De stenen zouden me nog tegen de kop vliegen.
Ik heb liever de blaasbalg van die meneer, vriend.

Raasbollius

Ik geef die kennis alleen door aan iemand die mij dient.
Wat zou u ermee willen doen?

Filipijn

Ik zou er twee gekken, die hier ruzie maken,
En ik bedoel de dokter en u, onmiddellijk mee uit de kamer blazen,
Opdat ik op mijn gemak zou kunnen eten van deze ham.

Raasbollius

Was ik uw baas, ik zou u bont en blauw slaan.

Filipijn (die net van de ham wil snijden)

Oh sterren, zon en maan! Wat overkomt mij hier nu!
Al het vlees is verdwenen uit de ham! Dat is een mirakel!

Edelhart

Wat is er?

Filipijn

Och, och! De sterren staan ongunstig voor ons!
Daar zie je het zwaard en het bot, maar al het spek is verduisterd!

Waard

Het zwaard en het been! Welke duivel heeft dan het spek gestolen!

Filipijn

Dat staat daar maar te draaien met de zon alsof het om een molen gaat.

Raasbollius (kleedt zich uit en gaat in zijn ondergoed in bed liggen)

Ik bemoei me niet met spek. Ik ga slapen, ik ben moe.

Waard

Waar voor de duivel is het spek?

Filipijn

Loop heen en zoek het, grapjas.

Waard

Ik snap niet hoe het kan. Het lijkt wel of ik droom.
Het is alsof de duivel de ham heeft weggenomen.

Filipijn

Luister gastheer, weet je wat? Ga in de kring staan
En vraag aan de sterren en de maan waar de ham is.

Waard

Jij kan lekker kletsen, maar ondertussen ben ik mijn ham kwijt.

Edelhart

Geduld, waard. Waarschijnlijk is het een grap.

Urinaal

Ik wens de heren welterusten. Goedenacht.

Edelhart

Loop jij nu naar de stal en span mijn wagen. Maar doe het zacht
Opdat niemand het merkt.

Filipijn

Dat is niet nodig.
Het staat al klaar. Ik had de waard ertoe overgehaald
Om het te doen.

Edelhart

Goed zo.

Waard

Als ik merk
Wie mij zo beetneemt, zal ik met degene
Een hartig woordje spreken!

Anzelmus (tegen Edelhart)

Ik vraag u om goed over de zaak na te denken
Opdat het proces mij niet zal hinderen of anderszins last zal bezorgen.

Edelhart

Meneer, ik zal u verbazen met mijn pleidooi.
Ik zal het koste wat kost winnen. Wacht maar af.

Anzelmus

Ik wens u een goedenacht.

Edelhart

Welterusten.

De twintigste scène

Edelhart, Filipijn, Waard, Raasbollius (op het bed)

Filipijn

Nu zijn we eindelijk verlost van die apen.

Edelhart

Hoe zit het, gastheer: staat mijn rijtuig klaar of niet?

Waard

Oh ja, mijn knecht blijft wakker. Zodra u het zegt, zal hij
U meteen helpen. Maar u moet nog wel betalen.

Edelhart

Wat is de rekening?

Waard

Dat is vijf... en twee maakt zeven.
Nee, ja... nee... vijf en twee maakt zeven, toch heren?
Plus tien maakt zeventien, en drie maakt twintig gulden.

Filipijn

U wordt afgezet.

Edelhart

Dat moet ik deze keer maar voor lief nemen.

Hier heeft u acht rijksdaalders, en een gulden voor de knecht.

Waard

Ik dankje, heer, voor de goede betaling. Het is in orde zo.

Ik ga naar bed. U vindt verder uw weg wel.

Ik moet slapen, want ik ben nu al twee nachten wakker gebleven.

Ik wens de heren en juffrouwen een goede reis.

De eenentwintigste scène

Edelhart, Filipijn, Raasbollius (op het bed)

Filipijn

Potverdrie, geef je die vent zomaar wat hij vraagt?

Edelhart

Ik zou willen dat meneer Raasbol sliep. Ik wil mijn geliefde halen.

Filipijn

Ik hoor hem snurken.

Edelhart (gaat naar de kamerdeur van Isabel)

Dan zal ik niet langer wachten.

We zijn veilig, lief! Mijn lief, mijn medeminnaar slaapt!

De tweeëntwintigste scène

Isabel, Katrijn, Edelhart, Filipijn, Raasbollius (op het bed)

Isabel

Kom, dan vluchten we snel! Wacht, wat is dat?

Filipijn

Het is niets. Hij gaapt.

Isabel

Heb je mijn spullen, Katrijn? Kom snel en haast je.

Och! Hij staat op! Snel, terug mijn kamer in!

(Isabel en Katrijn gaan we snel hun kamer in)

De drieëntwintigste scène

Raasbollius, Edelhart, Filipijn

Raasbollius (springt in zijn ondergoed uit zijn bed)

Waar is dokter Urinaal, mijn zeer geleerde vriend?

Bent u het, heer advocaat? Dat komt goed uit!
Ik heb zin om nog een uur of drie vier te praten.

Edelhart

Ik moet naar bed, meneer.

Raasbollius

Ik laat u niet gaan
Voordat ik u de zaak, waar ik net over heb gedroomd,
Of liever: die mij nu te binnen schiet,
Helemaal uitgelegd heb.

Edelhart

Maar meneer, ik moet rusten.

Raasbollius

Maar het is belangrijk.

Edelhart

Meneer, ik ben niet geïnteresseerd.

Raasbollius

Het is in het landsbelang.

Edelhart

Al is het nog zo bijzonder.

Raasbollius

Het zal u verbazen.

Edelhart

Ik moet echt gaan slapen.

Raasbollius

Het is zo bijzonder dat u zult vergeten te slapen.

Edelhart

Nou zeg het maar dan, als u per se wil dat wij het weten!

Raasbollius (zet een paar stoelen op een rij)

Ik heb hier een rechte, vierkante, fraaie en sterke schans
Neergezet waar de vijand drie jaar mee bezig
Zal zijn, voordat hij die met een bestorming kan innemen.
En om het niet slechts bij woorden te houden
Zal ik ze nu in elkaar timmeren, midden op de vloer.

Edelhart

Ik zou willen dat je ermee naar de maan vloog.

Filipijn

Wat wil hij doen? Dit verzin je toch niet?
Wat voor de drommel wil hij met die stoelen beginnen!
Hij haalt de kussens van zijn bed, verdorie.
Wie heeft van zijn leven ooit zo'n malle kwast gekend?

Raasbollius (nadat hij de stoelen en het beddengoed op elkaar gestapeld heeft)

Daar staat mijn schans, die door geen vijand benaderd kan worden.
Hier stel ik mijn kanon op, om op hem los te braken...
En op die hoek maak ik mijn sterkste vesting...
En daar een ronde vesting, vlak onder die muur...
En daar een schutterstoren... iedereen die mij belaagt
Zal vanaf die verdekte weg teruggedrongen worden.

Filipijn

Nou, ga maar in uw schans staan en verdedig haar.
Ik zal eens zien of ik haar in mijn eentje kan overwinnen.

Raasbollius (die boven op zijn schans klimt)

Kom maar op!

Filipijn (die hem omver werpt)

Daar ligt alle rommel!

Raasbollius

Oh rotzak, dat zal ik je betaald zetten!
Waarom haal je mijn mooie schans op deze manier onderuit?
Een vesting wordt nooit op deze manier aangevallen.

Filipijn (die met kussens gooit)

Heel goed! Nu leer ik jou hoe je moet bombarderen.

Raasbollius

Je bent een ezel, vent! Ik laat met deze stoelen alleen maar zien
Hoe het zou moeten zijn.

Edelhart

Ik begrijp wat u bedoelt.

Raasbollius

Maar snapt u hoe de schans opgebouwd moet zijn?

Edelhart

Oh ja.

Raasbollius

Dan snapt u wel dat een vijand geen kans
Heeft, om die te overmeesteren?

Edelhart

Absoluut.

Raasbollius

Zo'n muur kan door geen bom of kogel geraakt worden.

Edelhart

Dat is onmogelijk.

Raasbollius

Heb je het wel begrepen?

Heb je het geheim van de uitvinding wel begrepen?

Edelhart

Niet zo goed.

Raasbollius

Nou luister, ik bouw een muur van veren.

Laat de vijand zijn kanonnen daar maar op loslaten.

De kogel zullen opgevangen worden. Ze zullen nooit een gat slaan.

Filipijn

Meneer, u ben net als Aristoteles!

Raasbollius

Dat is nog eens een uitvinding, hè!

Filipijn

Ja, het is wonderbaarlijk.

Maar maak haar niet bekend. Deze uitvinding is te waardevol.

Edelhart

Ik word razend als die idioot mijn hier nog langer aan mijn kop zeurt.

Raasbollius

Nu ga ik naar mijn oom en zal eens flink uitslapen.

(Raasbollius gaat naar binnen)

De vierentwintigste scène

Filipijn, Edelhart

Edelhart

Filipijn, ik denk dat je de kaars maar uit moet blazen.

Dan zal ik snel en zo geluidloos mogelijk

In het donker Isabel meenemen naar de deur.

Filipijn

Wacht liever tot hij slaapt, want als die beste man
Plotseling terugkwam, heeft u de poppen aan het dansen, ben ik bang.

Edelhart

Ik waag het erop. Ik wil hier niet langer blijven.

Filipijn

Akkoord, ik blaas hem uit

(het toneel wordt meteen donker als de kaars is uitgeblazen)

Edelhart

Kom lief, nu is het tijd!

De vijftwintigste scène

Isabel, Edelhart, Filipijn, Katrijn (zij dwalen door de kamer in het donker)

Edelhart

Ben jij het, mijn lief?

Filipijn

Wie is dat? Mijn heer, ben jij het?

Isabel

Waar is de deur, Filipijn?

Filipijn

Ik kan de deur niet vinden.
Potverdrie, wij lopen hier als een groep blinden.

De zesentwintigste scène

Tijs, Fop, Filipijn, Edelhart, Isabel, Katrijn

Tijs

Het is donker en iedereen slaapt.

Fop (die twee messen tegen elkaar slijpt)

Ik zal hem met dit mes meteen een flinke jaap geven.

Tijs

Ik zal de ham meteen opereren.

Filipijn

Och, wees stil, mijn heer. Ik hoor dieven. Ik zweer het je.

Fop

Ik zal hem onder handen nemen en in stukken snijden.

Filipijn

Och! Hoor je het wel, mijn heer? Daar is een moordenaar.

Isabel

Ach lief, wat moeten we nu doen? Och! Och! Probeer de deur te vinden.

Tijs

Krijgt ieder de helft van de buit?

Fop

Ja, maar hou je mond.

Waar is hij?

Tijs

In die hoek.

Filipijn (kruipt in de kist)

Och! Och! Ze hebben het op mij gemunt.

Ik voel de kist. Daar moet ik in. Zo kan ik ontsnappen.

Edelhart

Hou mij maar vast, mijn lief!

Isabel

Katrijn, kom achter mij staan.

Edelhart

Filipijn, waar ben je? Spreek!

Isabel

Mijn Edelhart, spreek wat zachter.

(Fop en Tijs doen de kist open)

Filipijn (springt uit de kist)

Houd de dief! Dieven! Brand! Help! Help! Ik word vermoord!

Fop

Welke duivel springt daar uit de kist! Snel, wegwezen!

Raasbollius (vanuit de coulissen)

Alarm! Alarm! Daar in de verte is de vijand!

Tijs (op zijn knieën)

Och, boze vijand! Och! Och! Och! Och! Vergeef ons!

Edelhart

Blijf staan, jij schurk!

Fop

Help! Help! Hij heeft me te pakken!

Filipijn

Moord! Dieven! Dieven! Moord!

Raasbollius (vanuit de coulissen)

Kom op! Bescherm de stad!

De zevenentwintigste scène

Waard, Urinaal, Raasbollius (in zijn ondergoed), Tijs, Fop, Filipijn, Edelhart, Isabel, Katrijn (allemaal dwalend in het donker)

Waard

Wat is hier aan de hand?

Raasbollius

Ga meteen naar de wallen
Voordat de vijand hier de stad komt overvallen.

Waard

Maak licht! Maak licht!

De achtentwintigste scène

Waard, Urinaal (in zijn ondergoed), Raasbollius, Tijs, Fop, Filipijn, Edelhart, Isabel, Katrijn, Anzelmus, Griet (met licht) (het toneel moet verlicht worden op het moment dat zij met de kaarsen opkomt)

Anzelmoes

Wat heeft dit lawaai en kabaal te betekenen?

Filipijn

Dat zijn dieven! Hoor je dat niet?

Raasbollius

Te wapen! Blaas de trompetten!

Urinaal (pakt Isabel)

Ik heb er een.

Isabel

Meneer, laat los! Wij zijn geen dieven!

Urinaal

Ik laat u pas los als ik dat wil.

Anzelmus

Waar zijn de schurken?

Urinaal

Ik heb er een overmeesterd.

Isabel

Oh hemel, ik zie mijn voogd! Laat los! Laat los!

Urinaal

Hou je koest,
Je ontsnapt mij niet. Ik zal je niet loslaten.

Anzelmus (bekijkt Isabel bij kaarslicht)

Laat mij de dief eens zien. Ha! Ha! Nu heb je reden om bang te zijn!
Ben jij de dief! Ben jij de dief! Oh Isabel!
Oh, het zwarte schaap van de familie! Ontaarde! Ik herken je wel!
Jij zult er spijt van krijgen dat je in mannenkleden gevluht bent.
Foei! Foei! Ik zal je die kleren van het lijf scheuren!
Ik zal jouw losbandigheid zo hard aanpakken, dat je
Een voorbeeld zal worden voor iedereen!

Edelhart

Wat wilt u doen?

Anzelmus

Ik zal
Haar zo snel mogelijk in Utrecht in een tuchthuis zetten
Om te voorkomen dat ze nog eens vlucht,
Als zij niet onmiddellijk met mijn neef trouwt.

Raasbollius

Wat? Moet ik met haar trouwen? Nee, dat wil ik niet.

Anzelmus

Waarom niet?

Raasbollius

Moet u dat nog vragen? Nou, ik heb
De beste uitvinding gedaan waar geleerden al heel lang naar zochten.
Daarmee zal ik binnen een jaar net zo rijk worden
Als alle Europese vorsten bij elkaar.

Urinaal

Heeft u de steen der wijzen gevonden?

Raasbollius

Ik hou mijn mond.

Urinaal

Ach, hou de uitvinding niet voor jezelf!

Raasbollius

Je krijgt mijn uitvinding wel
Als ik dood ben. Hoop maar op mijn testament.

Anzelmus

U bent een grote gek, dat is mij uiteindelijk duidelijk geworden.
Ik beloof u dat ik in hetzelfde huis een plekje voor u zal reserveren
Als waar Isabel zal zitten, omdat ze zich heeft laten verleiden,
Totdat u weer bij zinnen bent gekomen.

Raasbollius

Ik daag u hiervoor voor het gerecht. Jullie zijn mijn getuigen.

Anzelmus

Heer advocaat, wat moet ik hiermee aan?

Edelhart

Zet hem in het tuchthuis. Hij mag u niet ontsnappen.
Maar geef uw nicht aan degene die zij zo liefheeft.

Anzelmus

Dat laatste lijkt me niet zo'n goed idee.
Moet ik haar aan een schurk, een deugniet, een losbol geven?

Isabel

Ik kan, noch wil, noch zal met iemand anders leven!
Ja, sluit mij op. Kom maar met uw haat en dwang.
U wordt vanzelf gestraft voor uw tirannie.

Anzelmus

Zwijg, koppige, zwijg. Ik kan het niet langer aanhoren.
Foei! Behoort u, losbollige, tot onze familie?

Edelhart

U vergist zich, meneer. Hou uzelf in de hand.
Ik ben haar minaar.

Anzelmus

U!

Edelhart

Ja, ik zal deze lieve schat,
Waarvan u mij met uw haat en woede wil beroven,
Beschermen.

Anzelmus

Advocaat, dit is niet te geloven!

Edelhart

Ja, ik ben een advocaat. Mijn goede naam,
Die u zo vuil heeft beklad, die u te schande heeft gemaakt,
Zult u weer zuiveren.

Anzelmus

Dat zal ik niet voor u doen.
Als u echt een fatsoenlijke heer bent, dan zult u zelf afkeuren
Wat u heeft gedaan.

Edelhart

Wat heb ik gedaan?

Anzelmus

Wat heeft u gedaan? U heeft mijn nicht ontvoerd.

Edelhart

Dat heb ik niet gedaan.

Isabel

Ik ben aan u ontsnapt
En weggevlucht. Daar wist hij helemaal niets van.

Anzelmus

Dus heeft u uit eigen wil uw plicht verzaakt!

Isabel

Ik heb hem hier bij toeval ontmoet.

Anzelmus

Nou ja, is dat waar?

Edelhart

Ja, en wij zijn zo hecht met elkaar verbonden
Dat alleen de dood onze trouwe liefde kan scheiden.
Ik zal u bescshermen, lief. Houd moed en huil niet!
Anzelmus, ik zweer dat u verkeerd bent ingelicht.
Ik heb mij altijd aan mijn plichten gehouden.
Ga mee naar Amsterdam. Ik zal u laten zien
Dat mijn hart zuiver is
En dat u misleid bent. Ik beloof het u, met alle respect.

Anzelmus

Als u de waarheid spreekt, en er op uw gedrag
Niets aan te merken valt, dan ga ik akkoord.

Edelhart

Als blijkt dat het anders is, meneer, ben ik bereid
Een einde aan deze relatie te maken.

Anzelmus

Nou, goed dan,
Op die voorwaarde zal ik morgen met u meegaan.
U zult met haar trouwen als alles in orde blijkt te zijn.
Ik zal morgen al mijn vrienden op de hoogte brengen.

Waard

De dieven zijn door dit gezeur ontsnapt.

Filipijn

Ze staan daar in de hoek. Je kunt ze zo vangen.

Fop en Tijs

Ha! Ha!

Waard

Wat! Waarom lachen jullie?

Fop

Nou ja, er zijn geen dieven.
Het komt doordat je ons de ham niet gunde.
Wij hebben hem gevild. Hij ligt daar in die kist.
Die krijg je terug voor die grap van laatst.

Waard

Jullie listige rotzakken!
Ik zal met jullie eens een grap uithalen.
Dat kan ik best.

Tijs

Ja, net zo goed als haver stelen.

Katrijn

Mijn heer, kunt u mij mijn misstap vergeven?

Anzelmus

Katrijn,
Als alles in orde blijkt te zijn, zal jij ook vergiffenis krijgen.
We zullen morgenvroeg naar Amsterdam vertrekken.

Filipijn

Dan zal ik mij deze nacht vermaken met die gekken.
Ik zal ze bombarderen met fles, kan en glas,
Ter ere van mijn heer en zijn aanstaande bruid.

De wiskunstenars – Pieter Langendijk
Vrij vertaald door M. de Krosse, 21 december 2017

Raasbollius

En ik zal met mijn blaasbalg (ha! Ik lach om die idioten!)
Het hele tuchthuis aan duizend stukken blazen.